

Kimeta Buševac, prof.

Metodika građanskog obrazovanja i njena primjena u nastavi predmeta

Demokratija i ljudska prava i u nastavi drugih predmeta

Sažetak

Građansko obrazovanje, kao i drugi predmeti koji se izučavaju kroz školovanje, kroz svoje ciljeve i zadatke, a zajedno sa različitim metodama rada podstiču poboljšanje svih građanskih vrlina kod učenika, i to ne samo kod njih, jer je vidljivo da oni svoja iskustva iz škole prenose na svoju porodicu i prijatelje. Dakle, obrazovanje uopće priprema učenike da postanu demokratski građani sa jakim građanskim vrlinama, odgovornostima i obavezama, jer građanska vrлина je duša, karakter i/ili moral koji građanina drži kao svoj vodeći princip za uključivanje u društvo.

Ono što je primjetno jeste da učenici kroz ovaj vid podučavanja postaju samouvjereniji, imaju razvijenije kritičko razmišljanje, postaju uporniji u traganju za istinom, a za probleme sa kojima se susreću, traže prihvatljiva rješenja.

Kroz dobro osmišljen metodološki pristup potiče se veća aktivnost učenika, a nerijetko se mijenja i odnos učenik – nastavnik. Pojačana aktivnost učenika je dobra za razvoj njihovih vještina i sposobnosti, kao i stavova i vrijednosti, a rezultat je – kvalitetnije i dugotrajnije stečeno znanje.

Ključne riječi: građansko obrazovanje, metodika, nastava, učenik, nastavnik, praksa.

Dobre škole su one koje potiču potpuni razvoj djeteta. One pomažu djeci da razvijaju svoje društvene i intelektualne moći do maksimuma, kao i njihove emocionalne sposobnosti i fizičke moći. (James L. Hymes (1968) američki razvojni specijalista „Učiti dijete...“)

Učenje i obrazovanje je danas postalo najznačajnije sredstvo o kojem ovisi budućnost jedne zemlje i naše društvo, više nego ikad, ovisi o stručnosti i entuzijazmu generacija koje obrazujemo i podučavamo. Naši mladi građani moraju naučiti kako da učestvuju i dobiti odgovarajući poticaj da učestvuju u javnom životu – u školi, društvu, u ekonomiji, ali i u političkom životu, od lokalnog pa sve do međunarodnog nivoa.

Učenje je postalo proces koji traje čitav život, a pojedincu daje i mogućnost da se usavršava i usmjeri na određeni zadatak.

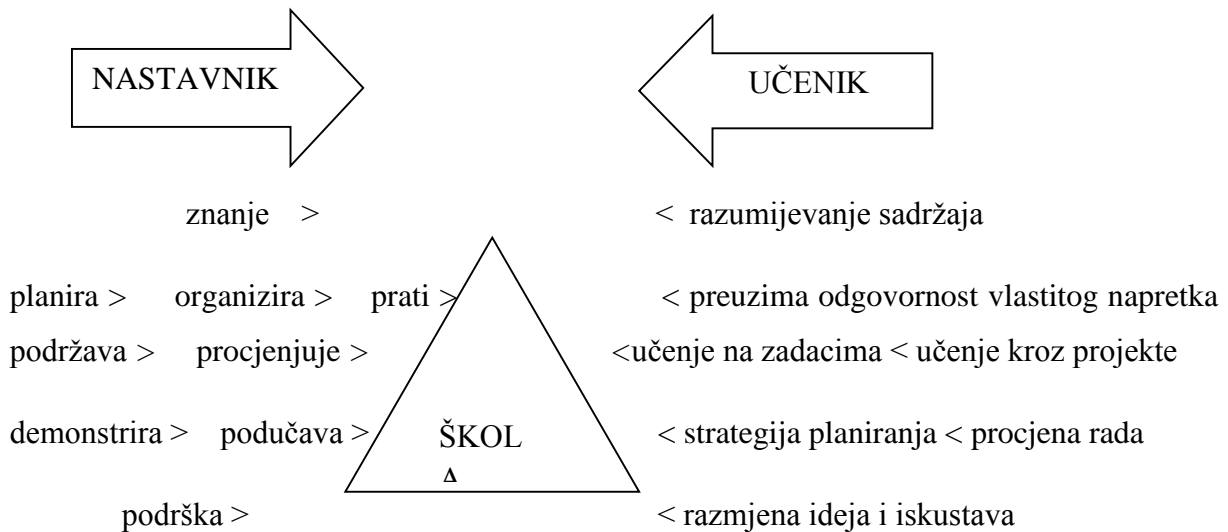
Moderno društvo je i aktivno društvo i sloboda izražavanja postala je neophodna u izražavanju interesa i ponudi novih ideja. Današnje učenike čeka proces učenja i obrazovanja koji traje čitav život, a za cjeloživotno obrazovanje neophodno je da razviju sposobnosti koje podrazumijevaju kognitivnu dimenziju (znanje, razumijevanje, ključne koncepte i metodološke vještine), kao i lične i društvene sposobnosti. („Pregled elemenata planiranja i metoda učenja u ljudskim pravima i građanskom obrazovanju“, poglavlje 2, Dodatak 1 (Kognitivne, lične i društvene sposobnosti), priredilo Vijeće Evrope, Strasbourg 1998.)

Razvijanje sposobnosti i vještina podrazumijeva fokusiranje na proces učenja. Metode učenja i podučavanja predstavljaju podršku i obuku za aktivnosti učenika. Samo učenje se zasniva na određenim zadacima organiziranim kroz faze učenja (podaci → aktivnosti → razmišljanje).

-Koncept učenja i obrazovanja-

Novi koncept učenja i obrazovanja podrazumijeva i nove uloge nastavnika i učenika:

Kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava učenici uče kako da ispune svoju ulogu u zajednici.

Razvoj sposobnosti u okviru multidimenzionalnog koncepta učenja:

- Građansko obrazovanje uključuje učenje o demokratiji i ljudskim pravima, i edukaciju (razvijanje metodoloških vještina za samostalno učenje – kognitivne sposobnosti).
- Učenje u duhu demokratije i ljudskih prava (sloboda izražavanja, učestvovanje u javnim debatama – društvene i lične sposobnosti).
- Učenje za demokratiju i ljudska prava (kako iskoristiti temeljna ljudska prava i ispuniti dužnosti (jednakost, poštovanje) u otvorenom demokratskom društvu).

Svjesni smo, dakle, da građansko obrazovanje podrazumijeva djelovanje na tri dimenzije (sticanje građanskog obrazovanja, razvoj građanskih vještina i sposobnosti, sticanje građanskih stavova i vrijednosti). Građansko obrazovanje podrazumijeva korištenje metoda neformalnog učenja u učionicama. Neke od tih metoda su svakako: rad u parovima, grupama,

oluja mozga, igra uloga, rasprave, debate, metode iskustvenog učenja, razgovora, metode eksperimenata, video prezentacije, individualni radovi i sl.

Sve ove metode stavljaju učenika u središte procesa učenja i potiču ga na iskustvenu aktivnost.

Mnoge od ovih metoda su primjenjive u svakom predmetu koji djeca izučavaju kroz školovanje, a kompetencije stečene u predškolskom odgoju i obrazovanju i u nižim razredima osnovne škole, nadograđuju se.

Djeca u osnovnoškolskom uzrastu vole da oponašaju odrasle, ali isto tako se slobodno uključuju u diskusiju i raspravu, žele da se „njihov glas“ čuje. Oni jako dobro „tumače“ uzročno-posljedične veze svake situacije. Mogu objasniti zašto su potrebna pravila, zakoni, vlast, znaju i zašto je bitno uspostavljanje pravila, šta je vladavina većine, svjesni su uticaja zajednice kao i prava i odgovornosti svakog pojedinca u društvu ... Oni žele učestvovati u kreiranju pravila, razumiju prava i odgovornosti ...

Kod ovog uzrasta svakako je uočljiva potreba za samoodređenjem i neovisnošću. Nastavnik tako „nasuprot“ sebi često ima odgovorne i zrele osobe, ali isto tako i osobe koje su u fazi istraživanja i analize svijeta oko sebe, dosta kritične i jako konfliktne.

Kad je riječ o znanju i razumijevanju (kognitivnim sposobnostima), onda je svakako potrebno istaći, fokusirati se, na ključne pojmove koji ujedno predstavljaju ključne obrazovne ciljeve (u smislu znanja i razumijevanja) demokratije i ljudskih prava. To su: učešće, identitet, jednakost, odgovornost, prava i slobode, različitost i pluralizam, konflikt, pravila i propisi, vlast i politika, mediji ...

Upravo ovi koncepti su neophodni za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, ali i za nastavu drugih predmeta, i ujedno su korisni za učenike. Ključne kompetencije će svakom pojedincu omogućiti ostvarivanje vlastitih individualnih ciljeva koje im nameću njihovi lični interesi, aspiracije i želja da nastave učiti tokom čitavog života, ali i da kao aktivni građani sudjeluju u društvu.

Nastavne jedinice, shodno predmetu, slijede isti didaktički pristup, tj. ciljaju na usvajanje određenih pojmova indikativnim putem (od konkretnog ka apstraktnom) što podrazumijeva podučavanje putem primjera i učenje zasnovano na zadacima. Potpuno razumijevanje neće biti moguće na osnovu jednog konkretnog primjera niti se jedna tema može u potpunosti istražiti

kroz perspektivu koju otvara jedan određeni pojam (npr. jedan primjer, situacija – jedan predmet). Ključni aspekti će se nastojati detaljno istražiti (korelacija među predmetima), tj. učenicima će se dati šansa da iz različitih „uglova“ sagledaju situaciju koju izučavaju (spiralno). Na taj način otvara se put shvatanju i razumijevanju.

Dok se čitanje teksta (jezik i književnost) ili prikupljanje podataka i informacija (biologija, fizika, matematika, historija ...) može raditi individualno i pojedinačno ili u manjim grupama, razmatranje implikacija određenog koncepta ili donošenje sudova zasnovanih na tom konceptu podrazumijeva zajedničku raspravu na nivou razreda (svi predmeti, građansko obrazovanje, ČOZ).

Svaki tekst, svaka situacija, nastavna jedinka, može poslužiti kao primjer na kojem će učenici uz pomoć nastavnika istražiti i pokazati vlastitu sposobnost, iskustvo, ali i izgraditi vlastiti stav. Tako npr. u nastavi književnosti, u svim razredima, se pojavljuje mnoštvo tekstova koji mogu poslužiti kao primjeri za glavne vježbe, vježbe kritičkog mišljenja ili uvodne aktivnosti. Ti tekstovi su djeci bliski, jer opisuju životne situacije koje razumiju i uglavnom pružaju određenu životnu pouku. Navodimo samo neke primjere: „Deca“, „Pipi Duga čarapa“ – nenasilno rješavanje sukoba, „Knjiga“ – obaveze i odgovornosti.

Da bi se odabrao vlastiti nastavni metod, zavisno od predmeta koji predajemo, moramo imati u vidu i prirodu našeg obrazovnog cilja (?) – Učenici moraju imati priliku da učestvuju u raspravi i procesu kritičkog mišljenja.

Građanska znanja, vještine i stavovi se razvijaju na način da se učenici dovode u situacije u kojima opisuju, analiziraju, tumače, prosuđuju i rješavaju pitanja i probleme koji su važni za njih u kontekstu osiguranja političkog, društvenog, kulturnog i ekološkog razvoja i stabilnosti društva. Važno je, svakako, da svoje pristupe i rješenja temelje na demokratskim načelima i da učinkovitost istih isprobavaju u praksi.

Nastavnik prvenstveno djeluje kao fleksibilni organizator okruženja za učenje građanstvu, što znači da na temelju raznovrsnih izvora i aktivnih metoda učenja vodi učenike do razumijevanja njihove građanske uloge, oblikovanja njihovih stavova i odgovarajućeg djelovanja. Koristi participativne, istraživačke i saradničke metode učenja i podučavanja i različite izvore informacija.

Važno je učenicima ostaviti što više prostora za posmatranje i analizu događaja u društvu, analizu različitih tekstova iz udžbenika, medijskih informacija, dati im mogućnost

simulacije, igranja uloga, usmjeravati ih u grupnoj raspravi, prepustiti im organizaciju i vođenje debata i radionica, pripremiti ih za diskusiju u razredu i obezbijediti vizuelnu podršku diskusijama i prezentacijama, poboljšati proces učenja zadavanjem zadataka, učenjem u grupama (kooperativno učenje) i sl. Pri tome je potrebno stalno provjeravati pridonose li, i u kojoj mjeri, pojedini sadržaji i metode učenja razvoju pojedinih dimenzija građanske kompetencije, odnosno pripremaju li oni učenika za ulogu aktivnog i odgovornog građanina države.

Napomenimo i to da konkretno formulisane ciljeve određene lekcije treba istaknuti i objasniti. To su: očekivanja, znanja, vještine, sposobnosti, djelovanje uvjerenja, vrijednosti, stavovi koji će se sticati, razvijati i usavršavati učeničkim učešćem u realizaciji lekcije. Potrebno je naglasiti i da će učenici poslije lekcije (u bilo kojem predmetu) moći da ustanove, objasne, pronađu primjere, razliku, o čemu da zauzmu i odbrane stav, šta da poduzmu i urade, koja predznanja, iskustva imaju i kako da ih koriste u cilju cjeloživotnog učenja.

Ako se na ovakav način uspostavi korelacija među predmetima na razini razreda (od V do IX), onda je svakako metodika građanskog obrazovanja primjenjiva u bilo kojem predmetu, jer je glavni odgojno-obrazovni cilj i zadatak škole da: oblikuje učenike u zrele, odgovorne i ljude sposobne za kvalitetan život.

Literatura:

1. Grupa autora, (2005), Priručnik za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava (osnovna škola). Strasbourg i Sarajevo: priredilo Vijeće Evrope.
2. Grupa autora, (1998), Priručnik – Pregled elemenata planiranja i metoda učenja u ljudskim pravima i građanskom obrazovanju. Strasbourg: priredilo Vijeće Evrope.
3. Udžbenik – Građansko obrazovanje za osnovnu školu
4. Grupa autora, Priručnik – Modularni programi za nastavnike, pedagoge, direktore i sudije. Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava CIVITAS
5. Džidić, R. (2008), „Građanske kompetencije cjeloživotnog učenja“, tekst u časopisu Naš Civitas. Sarajevo: CIVITAS@BiH
6. http://www.azoo.hr/images/razno/Kurikulum_gradanskog_odgoja_i_obrazovanja.pdf